

לילה אחד עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תפה
ערש"ק פרשת בא ה'תשע"ה

"החודש הזה": ה"חידוש" שפועלות המצוות

הגדרת מהות מצוות קידוש החודש

"שתי מצוות" - סור מרע ועשה טוב

"לא היה נגאל" או "לא היה כדאי להיגאל"

אודה ולא אבוש, שבהסתכלי על הקומיסיונר הפשוט מהומיל, ר' פסח ב"ר ישראל, בראותי את פני הדרת הזקנה שלו, זקנו הלבן, העדינות השפוכה עליו ותמימות ההתקשרות לאימתו של הרבי שלו – קנאתי בו.

מיהודי תמים כזה, מבלי הבט על פשטותו בידיעת התורה, יש לרצות לקבל ברכה, שכן ברכתו היא בודאי חשובה למעלה.

זהו מהותו של חסיד, יהודי פשוט, של הסבא הרבי מהר"ש.

(ליקוטי דיבורים חלקים ג-ד [המתורגם], עמ' 635 ואילך.
מתוך הספר החדש "דרכי החסידות - ענינים", חסיד - פרק ג)

פתח הבר

בעזה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת בא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תפה), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן העניינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,

מכון אור החסידות

לראות את אור הרקיע, הדומה לכסא הכבוד, ויש בכך משום סגולה ליראת שמים. זה מה שהרבי אמר לך שביכלתך לקיים תמיד "שאו מרום עיניכם". שכן, אתה נוסע תמיד בדרך ורואה את אור הרקיע. לא רק בשעה שאתה נמצא בבית הכנסת, כי אם תמיד ביכלתך לקיים "שאו מרום עיניכם". שאו מרום עיניכם - ר"ת שמע. וכשישנו ה"שמע" נמצאים אז בדרגא של "ישראל". ר' מרדכי יואל הסביר לו הענין של "יעקב ו"ישראל", וסיים: זה מה שהרבי אמר לך "שמע הוא ישראל", כשמקיימים "שאו מרום עיניכם", נמצאים בדרגא של "ישראל".

דברי הרבי העמידוהו על הרגלים

ר' פסח היה בא לליובאוויטש אחת לשנתיים או לשלש שנים, ואני ראיתו בפעם הראשונה בערב ראש השנה תרנ"ב - בלכתו מהאוהל לבית הכנסת - וסיפר לי באריכות על ה"יחידות" הראשונה שלו אצל הרבי הסבא מהר"ש, ביום ד' תשרי תרכ"ז, בין מנחה למערב.

כשר' מרדכי יואל - סיפר לי ר' פסח - הסביר לי את דברי ה"יחידות" של הרבי, נהיה אור בלבי והתחלתי לרצות להבין. שכני החסיד ר' הירשל השען למד אתי מזמן לזמן, עד שבמשך כמה שנים יכולתי ללמוד בעצמי מספר שורות ב"תניא", ב"תורה אור" וב"לקוטי תורה". דברי ה"יחידות" של הרבי העמידו אותי על הרגלים.

הייתי עדיין צעיר מדי להבין, ומה גם להרגיש, את החוויה שעברה על ר' פסח בשעה שסיפר לי על ה"יחידות" שלו. ברם, החיות והעונג הפנימי ששררו בר' פסח בשעה שסיפר לי - הבנתי היטב. והתמיהה אותי אז מאד, שאחרי שעברו עשרים וחמש שנים מאז מאורע ה"יחידות" שלו, יהיה מלא חיות ועונג כזה, כבשעה שסיפר על כך.

עברו שנים, ר' פסח נהיה לעשיר, ועבר לגור בלודז שבפולין ונהיה לאחד הסוחרים הגדולים במנפקטוריה. בשנת תרפ"ח, בהיותו זקן מופלג, כבן תשעים לערך, סיפר לי שוב על דברי ה"יחידות" האמורים, וסיפר זאת תוך חוויה מעונגת כזו כאילו זה אירע רק אתמול. וסיים:

מאז הפסיק עבודת הקומיסיונר שלו, השתדל תמיד לגור בדירה בעלת חלונות גדולים ומקום מושבו היה תמיד ליד החלון, כדי שיוכל תמיד לקיים "שאו מרום עיניכם". עברו כבר יותר מששים שנה - אומר לי ר' פסח - מאז זכיתי לשמוע מהרבי, סבכם, ש"שמע" הוא "ישראל", ומאז, הנה כל פעם שאני אומר "שמע ישראל" - בקריאת שמע, בשעת הוצאת ספר תורה וקדושת כתר, ב"והוא רחום" הארוך וביום כיפור אחרי נעילה - אני זוכר את המלים ש"שמע" הוא "ישראל". ובקשתי מהשי"ת שבשעת אמירת "שמע ישראל" האחרונה שלי, כשיהיה עלי להחזיר את פקדון הנשמה שלי, תהיה לי דעה צלולה לזכור את דברי הקודש של הרבי: "שמע" הוא "ישראל".

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה

ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו

ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל

יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש Head Office
ת.ד. 2033 1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000 Brooklyn, NY 11213
03-738-3734 United States
Likras@likras.org (718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל זרוקמן, הרב חיים דוד וילהלם, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום
חירוטנוב, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

נדפס באדיבות: The Print House
538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

הרבני החסידות

שיחות כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע
ואגרות קדשו בענייני עבודת השי"ת

"שאו מרום עיניכם"

בקשתי מהשי"ת שבשעת אמירת "שמע ישראל" האחרונה שלי, כשיהיה עלי
להחזיר את פקדון הנשמה שלי, תהיה לי דעה צלולה לזכור את דברי הקודש של
הרבי: "שמע" הוא "ישראל"

◇ ◇ ◇

עמוד האש למשך כל ימי חייו

לכל אחד מהחסידים, אף לפשוט ביותר, היתה לו לרבי מהר"ש אַמרה מיוחדת לומר
לו ב"יחידות", ואמרה זו היתה אצל החסיד עמוד האש למשך כל ימי חייו.

הכרתי אחד מחסידיו של הרבי מהר"ש ור' פסח שמו. אביו ר' ישראל, בעל חנות
בהלוסק, הי' מחסידיו הרבי ה"צמח צדק". ר' פסח הי' אדם פשוט מאד. בהיותו חתן
למשפחה מסוימת בהומיל, נעשה לקומסיונר – לסוכן – והעביר סחורות מהומיל לבעלי
החנויות בעיירות הסמוכות ומזה התפרנס בשפע.

לראש השנה תרכ"ז נסע עם עוד חסידים, ובראשם החסיד רבי מרדכי יואל, אל הסבא
[אדמו"ר מהר"ש] לליובאוויטש. בפתק שלו כתב ר' פסח אודות עבודת פרנסתו וציין
שהוא בעצמו נוסע עם עגלת הסחורה.

הסבא ברכו בשפע ברכה, ואמר: "ביכלתך לקיים תמיד "שאו מרום עיניכם" – שמע
זה ישראל".

בצאתו מה"יחידות", ניגש אל ר' מרדכי יואל לספר לו תוכן ה"יחידות" שלו, וביקש
להסביר לו את מה שאמר לו הרבי ב"יחידות".

ר' מרדכי יואל הסביר לו את הענין של "שאו מרום עיניכם": בבית הכנסת עושים
חלונות גדולים, והכוונה היא שלא זו בלבד שיהיה אור בבית הכנסת, אלא שיוכלו גם

תוכן העניינים

ה. מקרא אני דורש.....

"שתי מצוות": פור מרע ועשה טוב

יקשה על פתיחת דברי רש"י ש"נתן להם שתי מצוות", והלא הולך ומפרט שלוש מצוות? /
יוסיף להקשות עוד כמה קשיות על "דיבור המתחיל" זה ברש"י / מה עניין "שתי מצוות" אלו
שמוציאות אותם מגדר "ערומים מן המצוות" / שמו של רבי מתאי בן חרש למה לי?

(נציף לקוטי שיחות חט"ז שיחה ג/ לפרשתנו)

ח. פנינים.....

עיונים וביאורים קצרים

ט. יינה של תורה.....

תכלית הכוונה - להפוך ה"יש" ל"אין"

ביאור מארוז"ל "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם" - דלכאורה אין זו
מצווה יסודית שראוי לפתוח בה - ע"פ פנימיות

(נציף לקוטי שיחות חכ"א שיחה ב/ לפרשתנו)

יב. פנינים.....

דרוש ואגדה

יג. חידושי סוגיות.....

הגדרת תוכן ומהות מצות קידוש החודש

ידייק דמשמע שיש חיוב כפי"ע לחשב כל שנה כשנת חמה, ויסיק דהדבר נצרך לדיני התורה /
יבאר ביסוד מצות קידוש החודש שהיא פעולת קידוש של זמנים מסויימים / יסיק דמהות המצוה
היא בחישוב ומנין שיש לו משמעות על כל ימי החודש והשנה, ועפ"ז יבאר יותר הא דקבעה
תורה לחשב שנות חמה

(נציף לקוטי שיחות חכ"ו שיחה א' לפרשתנו)

יד. תורת חיים.....

עיונות המהנכים

הסיפוק נפשי שבדאי כרוך בעבודתה קדושה זו, ימהר עוד יותר בהעברת העייפות, ותמורתה -
הוספה בכחות הגשמים והרוחנים גם יחד

יז. דרכי החסידות.....

"שאו מרום עיניכם"

בקשתי מהשי"ת שבשעת אמירת "שמע ישראל" האחרונה שלי, כשיהיה עלי להחזיר את פקדון
הנשמה שלי, תהיה לי דעה צלולה לזכור את דברי הקודש של הרבי: "שמע" הוא "ישראל"

מקרא אני דורש

"שתי מצוות": סור מרע ועשה טוב

יקשה על פתיחת דברי רש"י ש"נתן להם שתי מצוות", והלא הולך ומפרט שלוש מצוות? / יוסיף להקשות עוד כמה קושיות על "דיבור המתחיל" זה ברש"י / מה עניין "שתי מצוות" אלו שמוציאות אותם מגדר "ערומים מן המצוות" / שמו של רבי מתיא בן חרש למה לי?

בפרשתנו נצטוו בני ישראל לקחת שה "בעשור לחודש" ולשומרו עד "ארבעה עשר יום לחדש הזה", ואז "ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים" (יב, ו). ובפירושו רש"י מאריך בענין זה, וז"ל:

"היה רבי מתיא בן חרש אומר: הרי הוא אומר 'ואעבור עליך ואראך והנה עת דודים', הגיעה שבועה שנשבעתי לאברהם שאנאל את בניו, ולא היו בידם מצוות להתעסק בהם כדי שיואלו, שנאמר 'ואת ערום ועריה'; ונתן להם שתי מצוות: דם פסח ודם מילה שמלו באותו הלידה, שנאמר 'מתבוססת בדמיוך' - בשני דמים, ואומר גם את בדם בריתך שלחתי אסיריך מבור אין מים בו'. ושהיו שטופים באילימים, אמר להם 'משכו וקחו לכם' - משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה".

ולפום ריהטא נראית סתירה בתוך דברי רש"י אלו (וכמו שהעיר ב"באר מים חיים" לאחי המהר"ל): בתחילה אומר רש"י שלבני ישראל לא היו מצוות כלל ולכן נתן להם הקב"ה "שתי מצוות - דם פסח ודם מילה", אולם בסוף דבריו הוא מוסיף מצוה שלישית שנצטוו בה: "משכו ידיכם מעבודה זרה".

[ולהעיר (לשלימות הענין), שרש"י מביא דרשה זו בתור מענה להקושיא שמקשה לפנ"ז - 'ומפני מה

הפסקה קלה באמצע הלימודים

במענה על מכתבו מכ"ח ניסן בו כותב שלאחר לימודו עם תלמידיו מרגיש עייפות, ובטח יש אפשרות לסדר שיעשו הפסקה קלה באמצע הלימודים או שקודם הלימודים ינוח כדבעי, וכשעושים אחיזה בדרך הטבע נשפעת הצלחה גם למעלה מדרך הטבע.

(אגרות קודש חלק י"א, עמ' נב-ג)

בכל יום מתחדש כחו של אדם

ובמ"ש אודות העייפות וכו' - עיין שולחן ערוך לרבינו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשולחן ערוך (פוסק בנגלה דתורה) בסימן מ"ו סעיף ו': "בכל יום מתחדש כחו של אדם", וראו הגאונים לתקן ברכה על החסד הגדול הזה, ומבואר באגרת התשובה פרק י"א, ודאיות והחלטיות כל ענין שמברכים עליו, ועל אחת כמה וכמה כשהברכה היא בתמידיות, שאין בזה שום ספק וספק ספיקא בעולם.

(אגרות קודש חלק י"ח, עמ' תקלב)

הקדים לקיחתו לשחיתו ארבעה ימים, מה שלא צוה כן בפסח דורות? וכבר התחבטו המפרשים בהמשך הענינים, דלכאורה: לאחר כל האריכות, עדיין לא נתבאר הטעם למה "הקדים לקיחתו לשחיתו ארבעה ימים". ונתבאר בפרטיות במקום אחר (ראה במדור זה לש"פ בא תשס"ט), ולא נכפול כאן הדברים; אמנם כאן יתבאר בעיקר עצם הדרשה דרבי מתיא בן חרש והמשך דברי רש"י עד גמירא].

ב. והנה, המעיין במקור דברי רש"י – מכילתא לפרשתנו – יראה שרש"י צירף כאן שתי דיעות מחולקות (וכפי שהעירו בזה הרא"ם ועוד מפרשים):

החלק הראשון של דברי רש"י – זה שישאל היו "ערומים" ממצוות ולכן נתן להם הקב"ה "שתי מצוות" – הוא מדברי רבי מתיא בן חרש, וכמו שמציין רש"י בפירושו; אמנם החלק השני – זה שישאל היו "שטופים באיליים" ואמר להם הקב"ה "משכו ידיכם מעבודה זרה כו'" – אינו מדברי רבי מתיא בן חרש, אלא מדברי רבי אלעזר הקפר, שחולק שם במכילתא על רבי מתיא בן חרש.

וצ"ע למה חיבר רש"י שתי הדיעות וכתבם בהמשך אחד – ובפרט שלפי זה מתעוררת הסתירה האמורה: האם היו לבני ישראל שתי מצוות בלבד (כרבי מתיא בן חרש), או שהיתה עוד מצוה שלישית של פרישה מע"ז (כמובן מדברי רבי אלעזר הקפר)?

עוד יש לעיין: למה הוצרך רש"י לציין בפירושו את שמו של רבי מתיא בן חרש, והלא (כמו שנתבאר כמ"פ במדור זה) אין דרכו של רש"י לומר דבר בשם אומרו? ובפרט שב"דיבור המתחיל" זה גופא הרי לא הביא את שמו של רבי אלעזר הקפר – שהוא שאמר במכילתא את החלק השני בדברי רש"י, כנ"ל; ומזה מובן, שזה ששמו של רבי מתיא בן חרש כן נתפרש הוא מטעם מיוחד, וכדלקמן.

ג. והביאור בכל זה – ובהקדים שאלה פשוטה (ראה גם "גור אריה" כאן ועוד):

מה פשר החשבון של "שתי מצוות" דוקא? וממה נפשך: כדי להוציא את ישראל ממצב של "ערום" (מן המצוות) – די לכאורה במצוה אחת; ואם יש צורך שבני ישראל יהיו "לבושים" כדבעי במצוות – הרי לכאורה גם לא די בשתי מצוות בלבד!

אלא, שהחסרון בישראל היה כפופ² [מתאים לכפל לשון הכתוב שמביא רש"י: "ואת ערום ועריה"], והמכוון ב"שתי מצוות", הוא לתקן את שני החסרונות (וראה עד"ז באלשיך כאן):

(א) לבני ישראל היה חסר ב"עשה טוב", בקיום של מצוות מעשיות שבזכותם יוכלו להשיג את המטרה של "תעבדון את האלקים על ההר הזה" [וכמו שפירש רש"י (שמות ג, יב), שבזכות מטרה זו נגאלו ישראל ממצרים].

(ב) (אפילו אם היו להם מצוות חיוביות, הרי –) היה חסר לישראל ב"סור מרע", כלומר: טומאת מצרים היתה דבוקה בהם, וזה עיכב את היציאה שלהם ממצרים (כי איך

ולדעתי הסיבות למצב רוחה, שלש הן:

(א) מאיזו סיבה (שכמובן רק במקום אפשר לדעתה) עייפה ביותר מעבודתה בצירוף עוד ענין מה (טרחה בבית או ענין אחר מעין זה המייגע את הגוף).

(ב) כנראה קבלה קתה גבוהה יותר מאשר שיערה, או מאשר צריכה להיות בהתחלת עבודתה בהוראה באופן עצמאי.

(ג) ע"פ המבואר בספר תניא קדישא, שרוב בני אדם הם לא במדרגת צדיקים, ז.א. שעדיין ישנו מקום לפיתוי היצר הרע, הרי אחד התכסיסים הכי פעילים שלו, ולכן הכי חביבים עליו, הוא להמשיך את האדם לקו של עצבות ונפילת רוח וכו', ועומד על המשמר לחפש שעת הכושר, כשאדם נמצא במצב של עייפות וכיו"ב שאז בנקל יותר להמשיך עליו מצב רוח הנ"ל.

מהנ"ל מובנת דעתי שפשוט שביכולתה להמשיך בשטח ההוראה ולהצליח בזה ולעלות מדרגא לדרגא, אלא שמקודם צריך לבטל סיבות האמורות, וממאחר אל הקודם:

(א) להחליט לא להשמע לפיתוי היצר הרע. (ב) לבחור מבין הכתות זו הקלה ביותר מנקודת המשמעת וגם בשטח גובה הלימודים. (ג) להתחיל בהוראה לאחר מנוחה כפשוטה שיהי' הגוף לא עיף ולא יגע.

לא בכל אדם שוה המשך התקופה בכדי תהי' המנוחה כדבעי, ויש לך אדם שמספיק שעות אחדות, ולאחרים דרוש כמה ימים. אבל הצד השוה בשניהם גם יחד, שמועילה בזה ההחלטה להביט על המצב כמו שהוא, ז.א. שאין כאן כל ענין יוצא מן הכלל, כי אם מצב רגיל, אלא שאירעו כמה סיבות בבת אחת, ולכן המסובב באופן מוגדל מהרגיל, וכיון שהסיבות נפרדות מהן וכל אחת בפ"ע אינה קשה ואינה גדולה, הרי יש לבטלן בקל לפי ערך.

כיון שאדם קרוב אצל עצמו ולכן לא תמיד יכול הוא להעריך הכחות שלו וגם לא הענינים שמחוצה לו עד כמה משפיעים הם עליו וכו', ולכן כדאי שתתייעץ עם ידידי המכירים בכל האמור, וכמובן מהעיקרים בזה מנהל ביה"ס הרב זילברשטרם שי'.

והשי"ת המשגיח על כל אחד ואחת בהשגחה פרטית, אשר ראתה חסדו וטובו בטוב הנראה והנגלה כו"כ פעמים בעבר וגם בעבר הקרוב, בודאי שינחה בטוב לפני, ובלבד שתחזק בבטחונה בבורא עולם ומנהיגו ותהי' במנוחה שמחה וטוב לבב.

בברכה לבשו"ט בכל האמור.

(אגרות קודש חלק כ, עמ' קב-ה)

יצאו ממצרים, כאשר רוע מצרים מצוי' בתוך תוכם).

ולתקן שני פרטים אלו באו שתי המצוות – "דם פסח" ו"דם מילה": "דם פסח" בא לפעול בישראל את הענין של "סור מרע" (כדלקמן), ו"דם מילה" בא לתת לישראל זכות שתהיה בידם באופן של "עשה טוב".

ובזה גם מדוייק הסדר בדברי רש"י, קודם "דם פסח" ואחר כך "דם מילה" – וכך היה בפועל: שחיטת הפסח בי"ד בין הערביים, ומילה בליל ט"ו ("שמלו באותו הליצה") – מתאים לכלל הידוע שיש להקדים "סור מרע" לפני "ועשה טוב" (וכלשון הכתוב – תהלים לד, טו).

ד. ועדיין צריך הסבר – כיצד באמת שייך "דם פסח" ל"סור מרע"?

על זה ממשיך רש"י ומבאר בחלק השני של דבריו: "ושהיו שטופים באלילים, אמר להם 'משכו וקחו לכם' – משכו ידיכם מעבודה זרה וקחו לכם צאן של מצוה". כלומר: אין כוונת רש"י שהיתה פעולה ומצווה נוספת, שלישית, של "משכו ידיכם מעבודה זרה" [שאז יוקשה (כנ"ל ס"א) שא"כ הן שלוש מצוות ולא "שתי מצוות"] – אלא שהענין ד"דם פסח" הוא הפרישה מעבודה זרה (ראה גם "נחלת יעקב" על רש"י. ועוד). שכן כבר לימד אותנו רש"י בפ' וארא (ח, כב), אשר הצאן היה ה"עבודה זרה" של מצרים. ונמצא, שבזה שבני ישראל לוקחים שה, שהוא "יראת מצרים" (כלשון רש"י שם), במטרה לשחוט אותו – הרי פעולה זו גופא מדגישה את הפרישה מהעבודה זרה של מצרים, ושפיר מתקיים בזה "סור מרע" – יציאה ממומאת מצרים.

[ובזה יומתק לשון רש"י: "דם פסח" – דלכאורה, עיקר המצוה של קרבן פסח היא אכילת בשרו, וכדברי המשנה (פסחים עו, ב) "לא בא מתחילתו אלא לאכילה" [שלכן לקחת השה צריכה להיות "איש לפי אכלו" דוקא (פרשתנו יב, ג-ד)], ולמה מדגיש רש"י את ענין ה"דם"?

ולפי דרכנו מובן היטב, כי בנידון דידן, הזכות לישראל שעל ידה נגאלו ממצרים, אינה כ"כ אכילת הפסח (וראה גם במשכיל לדוד כאן, שהאכילה "היא מצוה שאין בה שום צערא דגופא, אדרבה הנאה וטעמא") – אלא העיקר כאן הוא "דם פסח", המדגיש את שליחת וביטול הרע של מצרים, על ידי שחיטת העבודה זרה שלהם גופא כ"קרבן" לה].

ה. והנה, רש"י מפרש בענין זה את שמו של רבי מתיא בן חרש (כנ"ל ס"ב); ובזה גופא מדגיש רש"י (ומעתיק את לשון המכילתא) "היה רבי מתיא בן חרש אומר" – והיינו, שלא זו בלבד שאמר זה פעם אחת, אלא "היה אומר" – שהיה רגיל לומר כן בקביעות.

והביאור בזה:

כפי המסופר בכ"מ (סנהדרין לב, ב. ועוד), מקום ישיבתו של רבי מתיא בן חרש היה

תורת היים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחי היום יום

עייפות המחנכים

הסיפוק נפשי שבדאי כרוך בעבודתה קדושה זו, ימהר עוד יותר בהעברת העייפות, ותמורתה – הוספה בכחות הגשמים והרוחנים גם יחד

◇ ◇ ◇

סיפוק נפשי יעביר את העייפות

במה שכותבת היא (מרת . . תחי') אשר עיפה היא ביותר מעבודתה בביה"ס ומעבודת הבית, תקותי חזקה שזה רק בתקופת ההתחלה, לאחר ההפסק משך זמן, אבל צעד אחר צעד נכנסת למסלול וגם מתרגלת ומסדרת זמנה באופן שמתמעטת העייפות הלוחך ופוחת, עד שתעבור לגמרי. והרי הסיפוק נפשי שבדאי כרוך בעבודתה קדושה זו, ימהר עוד יותר בהעברת העייפות, ותמורתה – הוספה בכחות הגשמים והרוחנים גם יחד.

(אגרות קודש חלק י"ו, עמ' ריג)

עייפות משפיעה על מצב הרוח

במענה למכתביה בו כותבת אודות מצב רוחה והבעיות שקמו בכתתה, אשר לכן לע"ע עזבה את עבודתה בהוראה, ושואלת דעתי בזה.

ברומי, ויש אומרים (הגהות מיימוניות הל' סנהדרין ספ"ו) ששיבתו (בית דינו) ברומי היתה הגדולה ביותר באותה תקופה.

והנה, רבי מתיא בן חרש חי (לאחר חורבן הבית השני, אבל עדיין) בזמן שבו חיו תנאים רבים בארץ ישראל (כרשב"י וחבריו - ראה מעילה יז, א. יומא נג, ב. פו, א), ובכל זאת קבע מקומו וישיבתו דוקא ברומי, על אף הירידה שבדבר [ומודגש בהמסופר בספרי (פ' ראה יב, כט) שכאשר יצא רמב"ח לחו"ל קרע בגדיו].

וזהו ש"היה רבי מתיא בן חרש אומר" - הוא היה מנחם ומעודד את תלמידיו הנמצאים עמו ברומי, שהגאולה תלויה היא בזה שלכל יהודי ויהודי, גם מי שנמצא בשפל המצב כו' בגלות רומי ("ערום ועריה"), יהיו "מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו"; ולכן קבע את ישיבתו ברומי, מקום הגלות, כדי לסייע ליהודים הנמצאים שם, לזכותם במצוות ולהוציאם ממצב של "ערום ועריה".

וההוראה למעשה פשוטה היא, שמלבד מה שיהודי מתעסק בתומו"צ בתוך הד' אמות של בית הכנסת ובית המדרש - "מקדש מעט", עליו להשתדל ולסייע גם לאותם יהודים הנמצאים ב"קול המונה של רומי" (כל' הש"ס - מכות בסופה), ולתת בידם עכ"פ מצוה אחת או שתיים וכו'; וכבר הובטחנו ש"מצוה גוררת מצוה" (אבות פ"ד מ"ב), והולך ומוסיף ואור, עד להגאולה של כלל ישראל - בב"א.

מהלך הלכנה בכל החודש] - הוא חלק מן המצוות-עשה גופא. המצוות-עשה אינה רק קידוש היום דראש-חודש, אלא "יחשבו וידעו". והדבר מביא לכך שבכל משך הזמן גופא ניכרת בגלוי התכלית "בשביל התורה... ובשביל ישראל"²³.

[ודרו"ק היטב בלשון הש"ס חגיגה (יז, ב) "אמרה תורה מנה ימים וקדש חודש, מנה ימים וקדש עצרת" (דאתקש זה לזה). וראה בתוס' שם (ד"ה אמרה) שהאריך בזה היכן אמרה תורה למנות ימים לקדש חודש, ומקיים הגירסא דיש חיוב למימני יומי כו'].

ובזה יש לכאר יותר גם טעם וגדר החיוב שזוכר לעיל (ס"א) לחשב שנות חמה בכל שנה ושנה (והדבר נוגע לדינא, כנ"ל שם), כהדגשת הרמב"ם "והשנים שאנו מחשבים הם שני חמה", כי מאחר שמצות קדוש החודש באה לגלות את מטרת בריאת הזמן, בשביל התורה ובשביל ישראל, וכנ"ל שעיי"ז נעשה הזמן "מציאות של תורה" - הרי מובן גם חישוב השנים לשנות חמה, שכן הכוונה היא לפעול באמצעות מצוה זו בכ"ז פרט במציאות הזמן; לא רק בחלק הזמן ד"חודש" (התלוי בסיבוב הלבנה),

(23) וראה עוד בארוכה בלקו"ש חכ"ו שיחה א לפ' בא איך לפי זה מתבאר היטב הא דמצות קידוש החודש היא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל (כמ"ש רש"י ר"פ בראשית).

24) ראה רמב"ם שם פ"ד ה"א.

25) ולאור הדברים יש להמתיק הא דדריש ר' שמלאי במכות (כג, סע"ב) תרי"ג מצות... שלש מאות וששים וחמש לאוין כמנין ימות החמה [וברמב"ם בסוף הקדמתו לספר היד כתב "מצות ל"ת שלש מאות וששים וחמש סימן להם מנין ימי שנות החמה". ויתירה מזה כתב בהקדמתו לספר המצוות "מצוות ל"ת שס"ה מספר ימי השנה השמשית" (ואח"כ מוסיף "וזה המספר נזכר... בסוף גמרא מכות... כנגד ימות החמה" היינו שזהו פירוש מאמר רז"ל זה)].

ולעצור מרש"י (ריב"ן) מכות שם ד"ה שס"ה "שבכל יום מזהירין עליו שלא לעבור". ובתנחומא תצא ב: "ושס"ה מצות ל"ת כמנין ימות החמה ובכל יום ויום שהחמה זורחת עד שהיא שוקעת צווחת ואומרת לאדם גוזרני עליך... אל תעבור כי כו" [והובאו הדברים גם בספר המצוות להרמב"ם שם: "ואמרו ג"כ על דרך הדרש... מצוות ל"ת מספר ימי השנה כלומר כל יום ויום אומר לו לאדם אל תעשה בי עבירה"].

ופירש כו"מ¹⁶].

והנה, בנוגע לכל עניני הבריאה הכוונה אינה רק מילוי מטרת בריאתו של חפץ מסויים זה, אלא הכוונה היא שהדבר יפעל (או יוסיף) בכ"ה הבריאה¹⁷ ובכ"ה פרטי, וזאת עי"ז שכל דבר בבריאה "מסייע" ומביא הוספה ליהודי בעבודתו [ראה בארוכה בהקדמת הרמב"ם לפי המשניות (ד"ה אחר כן ראה להסתפק) שמבאר בארוכה איך "שכל הנמצאים שתחת גלגל הירח נמצאו בשביל האדם לברו", וממשיך לבאר שכל מין המדבר גופא נברא בשביל החכם השלם שיוכל לעסוק בחכמה האלקית ובמעשה הטוב. עיי"ש בפרטיות החילוקים באופן השימוש בכל דבר בשביל החכם (כפרט, והאדם בכלל)]. ובסיוע זה של חפצי העולם לעבודת האדם יש חלוקה לכמה דרגות, מכשירי מצוה, מכשיר למכשיר וכיו"ב (וכהגדרים המבוארים בסוגיא דשבת (קל, א) ד"כורתין עצחם לעשות פחמין לעשות ברזל" לאיזמל של מילה (רש"י שם)).

ומעתה עד"ז (ואף יותר מזה¹⁸) הוא

(16) וראה ב"ר רפ"ו.

(17) להעיר מספ"ד הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ד) ד"צריך כל אדם שיראה עצמו כ"ה השנה כו"ה כו' עשה מצוה אחת הכריע כו' ואת כל העולם כולו".

(18) שהרי הזמן מצד עצמו הלא (בריאתו היא באופן ש)הוא המשך אחד. ועד שבכמה מדיני התורה חשיב הזמן כולו נקודה אחת (ראה דברי הגאון מרגצוב בצפע"נ מהד"ת כח, ב. מד, ב. שו"ת צפע"נ דווינסק ח"ב סל"ב. מפענח צפונות פ"ג). ועפ"ז יומתק הא ד"התורה לא תהי מוחלפת" (ראה רמב"ם רפ"ט מהל' יסודי התורה. הל' מלכים

בנוגע לזמן, שהשלמת מטרת הבריאה של חדשי השנה אינה רק בקביעת וקדוש ימים מסויימים בחודש, אלא כאשר ניכרת ומורגשת בכל משך הזמן (גם לאחר ר"ח כו") התכלית "בשביל התורה" ו"בשביל ישראל", וזאת עי"ז שב"ד מקיימים את ה"מצות עשה. . לחשב ולידע ולקבוע באי זה יום תחלת כל חדש ומחדשי השנה", כאשר לשם כך זקוקים ב"ד לחשב ולדעת את פרטי החשבונות של מהלך הלכנה כו' (ו"יודעין מקומות הכוכבים ומהלכם כו" (רמב"ם שם פ"א ה"ו)). כלומר, בנוסף לזה שיש כאן פעולה על זמן חדשי השנה ע"י קביעות וקדוש²⁰ ראש החודש, הנעשים גם לצורך המועדות²¹, באופן שהזמן שבינתיים הוא מעין הכשר בלבד לקדושת הזמן של המועדות (שהרי על-מנת שייגיע זמן ראש חודש ומועדי השנה יש צורך במציאות (ובידיעת) כל משך הזמן שבחודש וכו'), הנה יתר על כן: עצם החשבון [שב"ד "יחשבו וידעו אם יראה הירח" (לשון הרמב"ם שם ה"ז)²², דבר הנוגע לכל המשך

פי"א סה"ג. פיה"מ סנה' הקדמה לפרק חלק היסוד התשיעי).

(19) בענין המועדים ראה בפרטיות לעיל ס"ב ובהערות 5-6.

(20) דהרי פשוט דגם על זמן הזה אומרים קדושת מועדות מסורה לב"ד (לשון המכילתא תשא לא, טו) וישראל דקדשינהו לזמנים (ברכות מט, א). וראה השגות הרמב"ן לסהמ"צ שם בסופו.

(21) ראה רשב"ם ב"ב קכ"א, א.

(22) וראה מנ"ח שם בתחילתו לדעת הרמב"ם גם חישוב החשבון צ"ל בארץ ישראל דוקא (כמו קידוש החודש שהוא דוקא ע"י סנהדרין שבא"י כו').

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

ביותר, שלמרות היות ישראל עדיין תחת ממשלת פרעה, ו"יש מזיקים" בעולם, מ"מ באו "בכוריהם" ובקשו "שישלחו את ישראל", וגדולי ו"בכורים" ה"מזיקים" של מצרים הם אלו שפעלו ונלחמו לטובת ישראל.

(ציפ לקוטי שיחות הי"ז, עמ' 58 ואילך)

"לא היה נגאל" או "לא היה כדאי להיגאל"

והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה

עשה ה' לי

רמו תשובה לכן רשע לומר עשה ה' לי ולא לך, שאילו

היית שם לא היית כדאי ליגאל

(יג, ח. רש"י)

בהגדה של פסח, בתשובה לכן רשע, אומרים "לי ולא לך, אילו הי' שם לא הי' נגאל", אך ברש"י כותב "לא היית כדאי ליגאל". ויש לעיין מדוע פירש רש"י שהרשע לא הי' "כדאי ליגאל", ולא פירש שלא הי' נגאל כל עיקר?

ויש לבאר בפשטות:

על הפסוק בנוגע למכת חושך "ויהי חושך אפילה וגו' שלשת ימים וגו'" כתב רש"י "ולמה הביא עליהם חושך, שהיו בישראל באותו הדור רשעים, ולא היו רוצים לצאת, ומתו בשלשת ימי אפילה" (י, כב).

ועפ"ז נמצא שרק אלו ש"לא היו רוצים לצאת" – נענשו שלא ליגאל ממצרים, אך הרשעים בעניינים אחרים – לא נענשו בעונש זה, ונגאלו ממצרים (וראה הטעם לזה ב"לקוטי שיחות" חלק י"א עמ' 3 ואילך).

ומכיון שחטאו של ה"בן רשע" בכתוב זה הוא רק בזה ש"הוציא עצמו מן הכלל" של מצוות קרבן פסח וכיו"ב, ולא בזה שאינו רוצה לצאת ממצרים, לכן פירש רש"י ש"לא היית כדאי ליגאל" ולא ש"לא הי' נגאל", כי גם רשע כזה אף שלא הי' "כדאי ליגאל" – הי' נגאל ממצרים בפועל.

(ציפ לקוטי שיחות הכ"ז עמ' 187 הע' 35)

"שביתת" מזיקי מצרים

בעשור לחודש הזה, ויקחו להם איש שה לבית אבותו שה לבית

בשבת. . לקחו פסחיהן, שאו ה' בעשור לחודש (יב, ג. תור"ה ואותו יום שבת פז, ב)

לכאורה תמוה, הרי בנוגע לשמירת שבת מצינו מפורש במדרשי חז"ל, שעוד בזמן שעבוד מצרים פעל משה על פרעה שתהי' השבת יום מנוחה מעבודה (ראה שמור"ר פ"א, כח. פ"ה, יח. רש"י, וא"כ, מדוע נצטוו לקחת את הששה דווקא ביום השבת, הרי לקחת הששה קשורה עם כו"כ איסורי שבת, כקנין ומר"מ, הוצאה מרשות לרשות וכיו"ב?

ויש לומר הביאור בזה:

אף שמצד איסורי שבת יש מקום לא לקחת את הששה בשבת, אך כאשר מדובר על תוכן ענין השבת, הרי אדרבה לקחת הששה הוא תוכן ענין השבת.

ויובן זה ע"פ מה דאיתא במדרש (ילקוט שמעוני בחקתי רמז תרעב, תו"כ שם) על הפסוק "מזמור שיר ליום השבת": "ליום השבת – למשבית מזיקין מן העולם שלא יזיקו". ונמצא, שתוכן ענין "שביתת" הוא "שביתתה" ממזיקים. ומבואר במדרש שם, ד"שביתתה" זו יכולה להיות באופן ד"מעבירים מן העולם" (דעת ר"י בתו"כ שם), אך "שביתת" של מקום" הוא כאשר "שביתתה" זו מתקיימת באופן "שיש מזיקים ואין מזיקים" (תו"כ שם. וראה פירוש "יהל אור" לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע) עה"פ "מזמור שיר ליום השבת").

והנה, בלקיחת הששה בעשור לחודש "נעשה בו נס גדול", כי "כשלקחו ישראל פסחיהם באותו שבת, נתקבצו בכורי אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה זה הם עושין כך, אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרוג בכורי מצרים. הלכו בכוריהם אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל, ולא רצו. ועשו הבכורות עמהם מלחמה והרגו הרבה מהם" (לי שו"ע אדמו"ר הזקן סי' תל ס"א, וש"י).

ועפ"ז נמצא, שבלקיחת הששה בעשור לחודש נתקיים ה"שביתתה" מן המזיקים באופן נעלה

יינה של תורה

תכלית הכוונה - להפוך ה"יש" ל"אין"

ביאור מארז"ל "לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם" - דלכאורה אין זו מצווה יסודית שראוי לפתוח בה - ע"פ פנימיות

א. אודות הפסוק "ויאמר ה' אל משה ואל אהרן בארץ מצרים לאמר החודש הזה לכם וגו'" (פרשתנו יב, א-ב), שבו ציווי השי"ת נאמר למשה ואהרן ביחד - איתא במדרש רבה עה"פ "טובים השנים מן האחד" (קהלת ד, ט) - "טובה פרשה שנאמרה על פי שנים מפרשה שנאמרה ביחיד, בשנים שנאמר ויאמר ה' אל משה ואל אהרן וגו'", ומביא את הפסוק שבפרשתנו.

ולכאורה צריך ביאור:

הלוא י"ג דברות נאמרו בתורה למשה ולאהרן" (כדאיתא בתו"כ ופרשי"ר ר"פ ויקרא); וא"כ, מדוע נקט המדרש בתור דוגמא דוקא את הפסוק דגן, דקאי בפרשת "החודש הזה לכם"?

ב. ויובן בהקדם הביאור בהא ד"החודש הזה לכם" הוי "מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל", ועד כדי כך ש"לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם" (פרשי"ר ר"פ בראשית); והרי לכאורה, הי' מתאים יותר שהציווי ד"אנכי הי' אלוקיך" אודות קבלת עול מלכות שמים, הוא יהי' ה"מצוה ראשונה" - מפני שזהו ההתחלה והיסוד לקיום כל המצוות?

לקראת שבת

יט

מצוה זו הוא להראות ולהוכיח על תכלית מציאות הזמן שברא הקב"ה¹³, דאף הוא כמו כל הבריאה לא נברא אלא בשביל התורה ובשביל ישראל (כדברי רז"ל על כללות הבריאה שהביא רש"י על התורה ר"פ בראשית). פירוש, דמהותן של המצוות בכללם היא מילוי והשלמת כוונת בריאתו של הדבר המסויים שבו מתקיימת המצוה, כי כל כוונת בריאתו כולה היא רק בשביל התורה וישראל וזה כל מהותו ותוכנו האמיתי נויש ביטוי ונפקותא לגדר זה גם בהלכה, דהנה קיי"ל (שבת כד, ב) שכשם שאין שורפין קדשים ביו"ט (לפי שהוא צורך גבוה ולא צורך הדיוט) כן אין שורפין תרומה טמאה ביו"ט. והקשו התוס' (ד"ה לפי שם. ד"ה לא פסחים מו, א. ד"ה ועל ביצה כז, ב), דמאחר שמותר להנות משריפת תרומה אמאי לא הותרה שריפתה (על מנת להסיקו) תחת תבשילו, דאיכא צורך אוכל נפש. ותי' התוס' (ביצה שם)¹⁴ ד"הואיל ואית בי' נמי צורך גבוה בטל לי' צורך הדיוט אצל צורך גבוה והוי כאילו כולו ש"ל גבוה", וע"פ פשטות תירוץ זה דורש הסברה דלמה יבטל צורך גבוה לצורך

ומאחר שגם הזמן הוא נברא, מובן, שכן הוא גם בנוגע למציאות הזמן, שהיא "בשביל התורה ובשביל ישראל". ומעתה, זהו תוכן מצות קדוש החודש, דעיי"ז שישראל מקדשים חדשים - ראש חודש ומועדים - הם מגלים שמציאות הזמן לאמיתתה היא בשביל התורה ובשביל ישראל נוכחו שפירש דוד המלך (תהלים קד, יט) "עשה ירח (לשם מה -) למועדים", ויעוי' בשמו"ר עה"פ דהחודש הזה לכם (פט"ו, כב בסופו) "לכך ברא הלבנה בשביל מועדות שיהיו ישראל כו' . . . עמד דוד

13 כי כוונתו של דבר מבטלת אף את המציאות החומרית שלו, כהא דקיי"ל (שבת צג, סע"ב. רמב"ם ה' שבת ספ"ח) ד"המוציא אוכלין פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפילה לו", היינו דאף שבכלי החומרי יש שיעור הוצאה (ואילו מוציאו בפני עצמו חייב על ההוצאה), הנה מאחר שכוונתו בהוצאת הכלי כאן היא בשביל האוכלין מתבטלת מציאותו הגשמית של הכלי והיא טפילה אל הכוונה, האוכלין, עד שהכלי נעשה כחלק מן האוכלין, ומאחר שהאוכלין הם פחות מכשיעור - הרי גם הכלי פחות מכשיעור הוא (אף שמצד מציאותו הגשמית יש בו שיעור).

14 ראה הדגשת הדברים בדברי המגיד ממעורייטש שהובאו בסידור עם דא"ח שער הק"ש ריש ד"ה להבין פ"ר דק"ש. וראה עוד בזה בלקו"ש ח"י"ז ס"ע 59 ואילך. ח"י"ע 176-7.

14 וראה תוס' שבת ופסחים שם בסגנון אחר קצת.

כל מהותה ותוכנה של המצוה הוא הבאת קדושה על זמנים מסויימים, מהו שנכלל כאן גם עיבור זה שאין בו ענין של הבאת קדושה, ונקרא בלשון "עיבור שנים", ולא "קדוש שנים".

ובאמת, גם בנוגע לחובת חישוב החדשים הרי לא בכל פעם הי' הדבר באופן שב"ד מקדשים את יום ר"ח באמירת מקודש (אפילו בזמן שהיו מקדשים ע"פ הראי'), שהרי "אין מקדשין אלא חודש שנראה בזמנו" (רמב"ם שם פ"ב ה"ח, וכדעת רב"צ בסנהדרין י"ד, ב (וש"נ)) - כאשר ר"ח הוא ביום ל', כי "אין מקדשין אלא על הראי'", כמ"ש הרמב"ם (שם פ"ח ה"ח). וראה מנחת חינוך (מצוה ד בתחילתה ד"ה והנה מצוה זו), דענין זה הוא "לבו"ע - כי מה שמצוה לקדש "על הראי'" הוא ענין בפ"ע מזה שהב"ד אין מקדשים (אומרים מקודש) אלא חודש שנראה בזמנו.

ועוד זאת, דלשיטת הרמב"ם (שם פ"ה ה"ב) "הלכה למשה מסיני הוא שבזמן שיש סנהדרין קובעין על פי הראי' ובזמן שאין שם סנהדרין קובעין על פי החשבון הזה שאנו מחשבין בו היום ואין נזקקין לראי'", ולכאורה, לפי זה גם הקביעות ע"פ החשבון נכללת במצות קדוש החודש¹⁰. והרי באופן זה אין מקדשין, כנ"ל ד"אין מקדשין אלא על הראי'".

ולזה י"ל מהות רחבה יותר במצוה זו, דעל ידה יש גם פעולה על כל ה"חפצא" דמצאות הזמן שבעולם, היינו כל משך

העשה בעיבור שנים.

10 וראה גם הל' בסהמ"צ דלהלן בהערה הבאה.

הזמן בכללו (וכמשי"ת ענין פעולה זו). ויתבאר בהקדים דהרמב"ם במנותו מצוה זו במנין המצוות (בריש ספר היד, מ"ע קנג) נקט בלשון "לקדש חדשים ולחשב שנים וחדשים בב"ד בלבד"¹¹, ואילו בהלכות גופא כתב בתחילת הלכות קדוש החודש: "מצות עשה אחת והיא לחשב ולידע ולקבוע באי זה¹² יום תחלת כל חדש מחדשי השנה", ועד"ז בפנים ההלכות (פ"א ה"ז) - "מצות עשה מן התורה על בית דין שיחשבו וידעו אם יראה הירח או לא יראה", ולא הזכיר כאן שתוכן המצוה הוא "לקדש החודש". ובפשטות, הטעם לשינוי זה הוא משום שגם קביעת החדשים ועיבור השנים ע"פ החשבון נכללים (לשיטת הרמב"ם) במצות קדוש החודש (ולא רק קביעות קדוש ע"פ הראי' בזמן שיש סנהדרין). מיהו, עדיין דרושה הסברה למה הזכיר הרמב"ם רק ענין זה בכלל המצות-עשה ("לחשב ולידע ולקבוע באי זה יום תחלת כל חדש"), ולא כלל במצוה זו גם את ענין קדוש החדש, שהוא (לקבוע ו) לקדש ע"פ הראי'.

ונקודת הענין די"ל שמיסוד ותוכן

11 ועד"ז בסהמ"צ לפנינו מ"ע הנ"ל "לקדש חדשים (ס"א ולחשוב חדשים) ושנים וזו היא מצות קידוש החודש כו". וכ"ה בהוצאת הרב העליר דספר המצוות (וכגירסת ס"א). אבל בהוצאת אפח: שצונו יתעלה בחשבון חדשים ושנים וזו היא כו'. ובחינוך ריש מצוה ד "לקדש חדשים ולעבר שנים ולקבוע מועדי השנה ע"פ אותה קידוש".

12 כ"ה בדפוסים שלפנינו, וכן במנין המצוות "על סדר הלכות" בריש ספר היד (אבל ב"ספר המדע" - ירושלים, תשכ"ד - שם "באיזה" בתיבה אחת).

והביאור בזה:

תכלית הכוונה במעשה המצוות הוא (כדברי מדרש תנחומא נשא טז) "להיות לו ית' דירה בתחתונים". והיינו, להפוך את מציאות העולם הגשמי לכלי ומכון לקדושתו ית', ועי"ז לעשותו 'דירה' ראוי' עבור השי"ת [ולדוגמא: ע"י מצות תפילין נהפך עור הבהמה הגשמית להיות קדוש בקדושתו ית', וכיו"ב בשאר המצוות].

והנה, דבר זה הוי חידוש מיוחד בהבריאה, כ(פירוש הפנימי ב) מאמר רז"ל (כתובות ה, א) "גדול"ים מעשה הצדיקים יותר ממעשה שמים וארץ" - כי "מעשה שמים וארץ" הוי בריאה של יש מאין, ואילו ע"י "מעשה הצדיקים" בתורה ומצוות נפעל ביטול מציאות היש הגשמי אל ה'אין' האלוקי, דהוי חידוש טפי; שכן "מן שמיא מיהב יהבי, מישקל לא שקלי" (תענית כה, א). ונמצא, שלפעול ביש הגשמי שיתבטל לאין האלוקי ("מישקל"), הוי חידוש גדול יותר מאשר להוות דבר חדש מאין ליש ("מיהב יהבי").

ולפי-זה מובן הטעם שדווקא "החודש הזה לכם" הוי "מצוה ראשונה":

דהנה, הציווי "אנכי ה' אלוקיך" הוא אמנם היסוד לקיום כל המצוות בפועל - דבכדי שהאדם יקיים את המצוות כדבעי זהו רק לאחרי שהוא מקבל עליו עול מלכות שמים;

אמנם, תכלית המטרה של מעשה המצוות - הפעולה המחודשת הנ"ל שהמצוות פועלים בעולם - מרומזת דוקא ב"החודש הזה לכם". ד"חודש" הוא מלשון חידוש, ופעולת החידוש של המצוות בעולם נמסרה לבני ישראל - "לכם", שהם מכינים את העולם "להיות לו ית' דירה בתחתונים".

ג. ובפרטיות יותר, הנה ב'חידוש' זה של "להיות לו ית' דירה בתחתונים" - ישנם ב' פרטים:

(א) חידוש מצד ה"תחתונים" - והיינו שמציאות העולם הגשמי, שהוא "מלא קליפות וס"א שהן נגד ה' ממש" (תניא פל"ה), נעשה מוכשר להיות "דירה" למשכן השי"ת. ובכדי שיהי' דבר זה הוא ע"י ביטול היש הגשמי ל'אין' - דהוי חידוש כנ"ל.

(ב) חידוש מצד הקב"ה - דהכוונה ב"דירה לו ית'" קאי על עצמותו ית', שתתגלה בעולם הזה; דכשם שבאדם, להבדיל, ישנו חילוק בין מעמדו ומצבו כשהוא מהלך בחוץ עד"מ, לבין המצאותו בדירתו הפרטית, דבה הוא נמצא ומתגלה בכל עצמותו - כן הוא ב'דירתו' של מלך מלכי המלכים הקב"ה, אשר הימצאותו בעולם הזה, המהווה "דירה לו ית'", היא בכל עצמותו ית'.

ואף פרט זה הוי חידוש - שכן, התהוות העולם בדרך בריאה של יש מאין הוי רק "הארה" מכחו של השי"ת, ככתוב (תהלים לג, ו) "בדבר ה' שמים נעשו" (והיינו, שהתהוות העולם היא רק מהדרגא החיצונית שהיא ע"ד דיבור באדם עד"מ), אבל אין זה נפעל

מצד עצמותו ית'; אמנם ע"י עשיית העולם ל'דירה' עבור השי"ת (מצד עבודת ישראל בביטול היש אל האין, כנ"ל) הרי-זה מביא לחידוש - המשכת עצמותו ית' בעולם הזה.

ד. והשתא, לפי כל הנ"ל, יש לבאר הא דבחר המדרש דווקא בפסוק דנן, "החודש הזה לכם", בתור דוגמא לציווי שנאמר למשה ואהרן ביחד:

דהנה, שני הפרטים הנ"ל בענין החידוש שבדירה בתחתונים - עולים בקנה אחד עם המבואר בזוהר אודות עניינם הפנימי של משה ואהרן: משה, ענינו הוא "שושבינא דמלכא" הפועל המשכת אלוקותו ית' למטה בעולם, ובזה נותן הוא את הכח לחידוש שבהמשכת עצמותו ית'; ואילו אהרן, ענינו הוא "שושבינא דמטרוניתא" הפועל את עבודתם של ישראל בזיכוכן העולם והעלאתו לקדושה. ובזה הוא נותן את הכח לפעול את ה'חידוש' בדברים הגשמיים, הפיכתם מיש לאין.

ונמצא, שיש שייכות בין ענינם של משה ואהרן ביחד לפרשה זו ד"החודש הזה לכם" - דהיות ופרשה זו רומזת על החידוש הכללי שבעשיית דירה בתחתונים (כנ"ל ס"ב), הרי זה שייך לעניניהם הפרטיים של משה ואהרן, מצד ה'חידוש' הפרטי שיש בכל אחד מהם בענין זה; ומהאי טעמא בחר המדרש להביא דוגמא לכך ש"טובה פרשה שנאמרה בשנים" - משה ואהרן, דוקא מפרשה זו ד"החודש הזה לכם".

הקרבן וכו' ותנן ר"ה כו' ראש ב"ד אומר מקודש . . קבעו לו חתימה שוה לרגלים".

וי"ל ביסוד הדברים שמצוה זו היא לקדש את הזמן, דזהו מכלל זה שמהות כל המצוות כולן היא להביא קדושה על חפצי העולם [ראה המבואר בזה באריכות במק"א (לקו"ש חט"ז ע' 212 ואילך. ובכ"מ) על יסוד המובא בש"ס (פסחים סח, ב) גבי יום מ"ת, וע"פ דברי המכילתא (בא יג, כ) בענין זמן מצות הפסח. עיי"ש], והרי זמנים אלו אף הם "חפצא" שמקדשין אותו ישראל.

ג

יסיק דמהות המצוה היא בחישוב ומנין שיש לו משמעות על כל ימי החודש והשנה, ועפ"ז יבאר יותר הא דקבעה תורה לחשב שנות המה

אולם בעומק יותר י"ל דאין יסוד ענינה של מצוה זו רק בהבאת קדושה על ימים מסויימים, כיום ר"ח וכיו"ב, כי הנה הרמב"ם ס"ל (כמ"ש במנין המצוות שלו בריש ספר היד, מ"ע קנג. וכן בסהמ"צ מצוה זו) דבמצוה זו (שבכתוב "החודש הזה לכם" דפרשתנו) נכלל גם "ולחשב שנים וחדשים כב"ד" [ובזה פליג עלי' הרמב"ן (בהשגותיו שם שורש א) וכתב דעיבור שנים הוא מצוה בפ"ע דילפינן לה מדכתיב שמור את חודש האביב (וכ"ה דעת הבה"ג. וכ"ה לדעת הסמ"ג מ"ע מו, מז. והובאו השיטות בחינוך שם) ⁹], ואם

⁹ וראה בארוכה ביאור הרי"ף פערלא לסהמ"צ לרס"ג מ"ע נו בתחלתה. וראה שם ד"ה ולכן (רלו, א-ב) שתמה בזה שלא הזכיר הרמב"ם בהל' קדה"ח

- שעל ידי ישראל נעשה הזמן קדוש]. כי ע"י קידוש ב"ד נעשה ר"ח ליום שאינו יום המעשה [וכדאשכחן בכתוב (יחזקאל מו, א) שאין ר"ח מכלל ששת ימי המעשה, ושוה לשבת], ומקריבין בו קרבן מיוחד וכו' - עד אשר "והי' מידי חודש בחודשו (נעשה כמו) ומידי שבת בשבתו יבוא גו'" (ישעי' סו, כג) ⁸. ויעויין בלשון הרמב"ם גבי קידוש ראש חודש (שם פ"א ה"ה) "שיקדשוהו בית דין ויקבעו אותו היום ראש חודש הוא שיהי' ראש חודש", וכן להלן (שם פ"ב סה"ח) "שאיין הראי' קובעת אלא ב"ד שאמרו מקודש הם שקובעין".

וראה גם לשון הרמ"ע מפאנו בשו"ת שלו (סי' עט. והובא לדינא במג"א או"ח סתי"ז סק"ב): וכשם שאין תחינה ברגלים כך אין תחינה בר"ח . . הנוהגין להתענות ערב ר"ח ג"כ מרבים בכבוד הלילה ויום המחרת שהרי הקישו הנביאים ר"ח לשבת בכמה מעלות טובות גבי שער החצר הפנימית [בכתוב דיחזקאל הנ"ל] ויבא כל בשר להשתחוות, והתורה הקישתהו למועדי השמחה לתקוע בחצוצרות על

7 ראה בפרש"י בחגיגה יז, ב ד"ה וקדש חדש שכתב דציותה תורה לקדש החודש "למוספין" (ונזכר ציווי זה בש"ס שם ביחד עם הציווי ד"מנה ימים) וקדש עצרת", שעליו כתב רש"י נמי דהקידוש הוא "בקרבות".

וראה בלבוש או"ח ר"ס תיז גבי ר"ח "יום שיש בו קדושה הוא יותר משאר ימי החול כיון שמביאין בו קרבנות מוספין כמו ביו"ט".

8 וגם עתה שאין לנו מקדש עדיין הוא עד"ז כמבואר בזהר (ח"ג ע, ב. ובכ"מ - כנסמן במ"מ לזהר שם - ניצוצי זהר ועוד).

ויעויי' ל' הרמ"ע מפאנו דלהלן בפנים.

תורה על ב"ד לחשב שנות החמה, יש להקדים מש"כ החינוך (מצוה ד) במצות קידוש החודש, דיסוד המצוה הוא "כדי שיעשו ישראל מועדי השנה במועדם", היינו דיסוד מצות קידוש החודש הוא קידוש המועדות [נראה נמי לשון הרמב"ם (שם פ"א ה"ז) "מ"ע מן התורה על ב"ד שיחשבו וידעו אם יראה הירח או לא יראה ושידרשו את העדים עד שיקדשו את החדש וישלחו ויודיעו את שאר העם באיזה יום הוא ראש חדש, כדי שידעו באיזה יום הן המועדות שנאמר אשר תקראו אותם מקראי קדש ונאמר ושמרת את החקקה הזאת למועדה" (ועד"ז שם סופ"ב. ועוד)]. וכדאיתא בש"ס (ברכות מט, א) בביאור נוסח חתימות הברכות "מקדש ישראל והזמנים" - "ד"ישראל דקדשינהו לזמנים", ו"מקדש ישראל וראשי חדשים" - "ד"ישראל דקדשינהו לראשי חדשים".

והנה, "קידוש" זה של המועדות אין משמעו רק שקובעין אימתי יחול המועד והחודש, אלא היינו פעולת קידוש ממש, שגורמים על הזמן להיות קדוש לה'. וכדברי הש"ס (בב"ב קכ"א, א. נדרים עח, רע"ב) דמועדי ה' צריכין קידוש [אבל יעויי ברשב"ם ב"ב (שם) "שהיו מקדשים את החודש ע"פ הראי' ומתוך כך מתקדש מועד בזמנו כו', אבל המועדים עצמן לא היו מקדשים, כי אם החדשים . . . וזהו תיקון המועדות וקדושתן"⁵]. ועד"ז מובן מפ"י הרא"ש והר"ן בנדרים (שם). מיהו הרשב"א כתב בשם הר"ח (הובא בשטמ"ק

ב"ב שם) ד"שמעין מינה שהמועדים צריכים קידוש בית דין לקבעם ולומר המועד ביום זה המקודש"⁶].

והמורם מזה ד"קידוש החודש", היינו פעולה ממשית של קידוש, וא"כ מובן לענין קידוש ראש חודש (שיסודה הוא למען קידוש המועדות) - דיש כאן פעולה וקידוש של ב"ד על יום ר"ח, שמקדשים יום מסוים בתור ראש חודש [יעויי במדרש רבה (שמו"ר פט"ו, כד) עה"פ "החדש הזה לכם" (פרשתנו יב, ב) "שאם אין ישראל מקדשים אותו אין אותו קדוש כלום, ואל תתמה על זה, שהקב"ה קדש את ישראל שנא' והייתם לי קדושים כי קדוש אני ה', ולפי שהם מקדשים לשמים לכך מה שהם מקדשים הוא מקודש, רצונך לידע, צא ולמוד מכלי השרת, משה קדש את המשכן, ואת כל כליו מי ה' מקדשם, יכול ה' משה לבא ולקדשן, אלא מה היו עושיין, ה' הכהן מקבל בו דבר של קדש והכלי מתקדשת . . . על אחת כמה וכמה ישראל שהם קדושים ומקדשים את החדש", הרי דקידוש החודש כשמו כן הוא

6 וראה לשון הרמב"ם שם ספ"ה "זה שאנו מחשבין בזמן הזה כו' ואומרין שר"ח יום פלוני ויו"ט ביום פלוני כו' וקביעת בני ארץ ישראל אותו הוא שיהי' ר"ח או יום טוב". אבל בזה אין המדובר בקידוש (ע"פ הראי') רק בקביעות ע"פ חשבון (ראה להלן בפנים ס"ג).

ובספר המצוות (מ"ע קנג) כתב "מפני שב"ד הגדול שבא"י כבר קבעוהו זה היום ר"ח או יו"ט ומפני אמרם שזה היום ר"ח או יו"ט יהי' ר"ח או יו"ט בין שהיתה פעולתם זאת בחשבון או בראי' כמו שבא בפירוש אלה מועדי ה' . . . כלומר שיאמרו הם שהם מועדות. וראה לשון הרמב"ם שם ה"ז. ואכ"מ. וראה לקמן הערה 20.

5 וראה רשב"ם שם ד"ה שבת בראשית.

פנינים

דרוש ואגדה

קירוב כל יהודי באשר הוא

ולא יהי' בכם נגף למשחית כהכותי
כארץ מצרים

הרי שהי' ישראל בביתו של מצרי שומע אני ילקה
כמותו, ת"ל ולא יהי' בכם נגף

(יב, יג. רש"י)

יש ללמוד הוראה נפלאה מדברים אלו בהדרג
לקרב בני' לאביהם שבשמים.

דהנה יש האומרים, דאף שמוכנים הם לעסוק
בקירוב בני' לתומ"צ, גם אם הם אנשים פשוטים
ביותר, הנה זהו רק אם לכה"פ יגיעו לבית המדרש,
ואז יתעסקו בקירובם. אך עם אנשים כאלה
שאינם מגיעים מצ"ע לבית המדרש אין הם רוצים
להתעסק. שהרי לזה צריך להפסיק את הלימוד,
ו"לרדת" למקומות בהם נמצאים אנשים אלו.

וע"ז באה ההוראה מליל פסח:

דהנה יהודי שנמצא בבית המצרי בלילה הזה,
מעמדו ומצבו ברוחניות הוא נחות ביותר. דלאחר
כל מה שעשו להם המצריים, ולאחרי המכות
שקבלו המצריים, ולאחרי שהוזהרו בני' שבלילה
זה "לא תצאו איש מפתח ביתו עד בוקר" (שם, כב),
עדיין נמצא הוא בבית מצרי!

ועם כל זה, הנה "ירד" הקב"ה "בכבודו
ובעצמו" (הגש"פ פיסקא ויוציאנו), עד לביתו של
המצרי, להציל גם יהודי זה ולהוציאו ממצרים,
והוא מצד חיבתו של הקב"ה לכל אחד מישראל.

ומזה לומדים גם בהנוגע אלינו, ש"דיו לעבד
שיהא כרבו" (ברכות נח, ב. ועוד). דכשם שהקב"ה
ירד "בכבודו ובעצמו" עד לביתו של מצרי לקרב
בן ישראל לתורתו ועבודתו, כן צריך כל אחד לקרב
כל יהודי באשר הוא לדרכי ועבודת הבורא ית' גם
אם לזה צריך "לרדת" ממעמדו ומצבו הנעלה.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ו עמ' 50 ואילך)

קיום המצוות בדרך הטבע

ויהי חושך אפילה

למה הביא עליהם חושך . . . שחפשו ישראל וראו את
כליהם וכשיצאו והיו שואלים מהן והיו אומרים אין
בידינו כלום, אומר לו אני ראיתו בביתך ובמקום פלוני
הוא

(יא, כב. רש"י)

מלשון רש"י "שחפשו ישראל" משמע שאינו
מפרש כפירוש שהובא בתנחומא (פרשתנו ג)
ש"הי' מאיר לישראל ומראה להן כל כלי כסף
וזהב וכו'", אלא שבנ"י היו צריכים לחפש את כלי
הזהב וכו', וצ"ב טעם השינוי.

ויש לבאר זה דהנה ציוויי הקב"ה ניתנו "לצרף
בהן את הבריות", ולכן הדין הוא דציוויי הקב"ה
יש לקיימם בדברים טבעיים ולא במעשה נסים
(ראה מצפה איתן על תוד"ה חטין סנהדרין ט, ב. כלי
חמדה פ' ויקהל לה, כז-כח), בכדי שהמצוות יעלו
ויזכרו את הנבראים הגשמיים.

ועפ"ז גם את הציווי ד"וניצלתם את מצרים",
היו צריכים לקיים בדרך הטבע.

ולכן מפרש רש"י שכדי שקיום הציווי לא יהי'
בדרך נס הנה לא רק עצם קיום המצוה (וניצלתם
את מצרים) ה' בדרך הטבע, אלא גם ההכנה
לקיום המצוה (חיפוש כלי הזהב של המצריים) ה'
בדרך הטבע ולא באופן נסי.

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ה ע' 80 ואילך, ח"א עמ' 48
ואילך)

שהיא שנים עשר חודשי לבנה שהם שנ"ד יום ועתים שהיא שלושה עשר חודשי לבנה שהם שפ"ג יום (ראה רמב"ם שם ה"ד החשבונות המדויקים בזה).

ועל כן נראה לומר, דמ"מ מצוה בפ"ע היתה לחשב בפועל שנת החמה ע"י ב"ד (אף שאינה נוגעת לדיני המועדות וכו'), שהן לפי קביעות השנה אם פשוטה או מעוברת וכו'). ובאמת אכן מצינו כמה דינים ומצוות בתורה התלויים בשנת החמה (שס"ה יום)³, ולדוגמא, הקטורת ש"היתה נעשית [מדי שנה וכך בכל השנים כולן] שס"ה מנה . . . כנגד ימות החמה" (כריתות ו, סע"א. ירושלמי יומא פ"ד, ה"ה), אע"פ שע"ז נוצר הכרח לפדות את השיריים ולהורידם מקודש לחול (כמבואר במתני' דשקלים פ"ד מ"ה, וכן בכריתות שם) – ולשם כך נצטוונו להיות "מחשבין . . . שני חמה" כפשוטו.

ב

יבאר ביסוד מצות קידוש החודש דהיא פעולת קידוש של זמנים מסויימים

ולבאר יותר טעם המצוה, אמאי ציותה

(3) נוסף על הדין ד"הרואה חמה בתקופתה . . . אומר ברוך עושה בראשית" (ברכות נט, רע"ב), אבל זה אינו בכל שנה אלא "כל כ"ח שנין" (ברכות שם. רמב"ם הל' ברכות פ"ה ה"ח).

(4) וכן מצינו דהמוכר בית בבתי ערי חומה הרי זה גואל מיד וגואל כל שנים עשר חודש (משנה ערכין לא, א), ולדעת רבי התם היינו "ליתן לו שנה ועיבורה", היינו ד"בין בשנה פשוטה בין בשנה מעוברת נותנין לו שנת לבנה וימים שיתיריים בשנת (שנת) חמה על שנת לבנה (דהיינו) אחד עשר יום שמהם אנו מעברים את השנה" (פרש"י שם) – אבל זהו בענין דרשות בפירוש הכתובים.

שהן העיקר שמעברין בשבילן – כדי שיהיו השנים שני החמה" (פ"ד סוף הלכה ד).

אולם, מפשטות לשון הרמב"ם משמע שעבור זה אינו רק לצורך המועדות, שהרמב"ם לא הזכיר זאת כלל בהלכה זו שבריש ההלכות, ורק הביא כאן את (חלק) הפסוק "שמור את חודש האביב", מבלי להזכיר שייכותו של חיוב זה דוקא למועד הפסח), ומשמע יותר שזהו דין בשנה בכלל, שציותה תורה שיהיו השנים שני חמה¹, ורק שחיוב זה נלמד מן הנאמר "שמור את חודש האביב". ויעויי' נמי לשון הרמב"ם בטה"צ (מ"ע קנג בסופה) "ואמרו שמור את חודש האביב כי שנתנו ראוי שנשמור בה פרקי השנה ולכן תהי' שמישית" [ובהוצאת קאפח לשון התרגום הוא "ולפיכך יהיו שנות חמה"].

אלא דצ"ב האיך שייך לומר כן, כי אע"פ שהמחזור – היינו כללות משך י"ט השנים – מתאים אכן לשני החמה, מצד ההוספה של חודש העיבור [כך שלעת סוף המחזור (י"ט שנה) משתוות שנות הלבנה לשנות החמה, ואזי "לא ישאר ממנין ימי החמה בכל תשע עשרה שנה חוץ משעה אחת וארבע מאות ושמונים וחמשה חלקים" (רמב"ם שם פ"ו ה"י)²], הרי בפועל, כל שנה בפני עצמה – מכל השנים – אינה שנת חמה, שס"ה ימים, אלא עתים

(1) וראה אריכות הדברים ש"ל בזה – בלקו"ש חט"ז ס"ע 195 ואילך (והובאו הדברים במדור זה, בקובץ ש"ל לש"פ בא תשע"ד).

(2) וראה שם ה"א: נמצא במחזור שהוא כזה . . . והשנים שני החמה.

הידושי סוגיות

הגדרת תוכן ומהות מצות קידוש החודש

ידייק דמשמע שיש חיוב בפ"ע לחשב כל שנה כשנת חמה, ויסיק דהדבר נצרך לדיני התורה / יבאר ביסוד מצות קידוש החודש שהיא פעולת קידוש של זמנים מסויימים / יסיק דמהות המצוה היא בחישוב זמנים שיש לו משמעות על כל ימי החודש והשנה, ועפ"ז יבאר יותר הא דקבעה תורה לחשב שנות חמה

א

ידייק דמשמע שיש חיוב בפ"ע לחשב כל שנה כשנת חמה, ויסיק דהדבר נצרך לדיני התורה

כתב הרמב"ם בריש הלכות קדוש החודש: "והשנים שאנו מחשבין הם שני החמה שנאמר (ראה טז, א) שמור את חודש האביב". ולפי פשטו (ויעויי' ב"פירוש" על אתר) כוונתו היא בהמשך למש"כ בתחלת ההלכה ש"חודשי השנה הם חודשי הלבנה", היינו שאין כל חודש חלק א' מ"ב משנת החמה (שהיא שס"ה

ימים, וחלק אחד מ"ב ממנה הוא כמעט ל' יום ומחצה), אלא הם חודשי הלבנה, שאורך מחזור הלבנה הוא עשרים ותשעה ימים ומחצה (לערך); ובהמשך לזה הוסיף כאן דאעפ"כ הנה כיון שחג הפסח מוכרח לחול בחודש האביב, ותקופת השנה כגון תקופת האביב נקבעות ע"י (מהלך) החמה, אשר שנת החמה ארוכה היא משנת הלבנה באחד עשר ימים (לערך) – לפיכך יש לחשב את השנים לפי מהלך החמה, ולכן בכל שנים או שלוש שנים קובעים ב"ד שנה מעוברת (וכמבואר בהמשך דברי הרמב"ם בהלכה שלאחרי'). וכמו שפירש הרמב"ם בפרקים הבאים, אשר הדברים